

ЕКОНОМІКА ТОРГІВЛІ ТА ПОСЛУГ

УДК 338.48-029:338.49

Горіна Г. О.,
канд.екон.наук, доцент

Донецький національний університет економіки і торгівлі імені Михайла Туган-Барановського,
м. Кривий Ріг, Україна
e-mail: gorina_anna@mai.ru

ХАРАКТЕРИСТИКА ІНФРАСТРУКТУРНОЇ СКЛАДОВОЇ ДОСЛІДЖЕННЯ СЕРЕДОВИЩА ФОРМУВАННЯ СТРАТЕГІЇ РОЗВИТКУ РИНКУ ТУРИСТИЧНИХ ПОСЛУГ

Gorina G.,
Candidate of Economics,
Associate Professor

Donetsk National University of Economics and Trade named after Mykhailo Tugan-Baranovsky,
Kryvyi Rih, Ukraine
e-mail: gorina_anna@mai.ru

CHARACTERISTICS OF INFRASTRUCTURE COMPONENT OF TOURISM MARKET DEVELOPMENT STRATEGY ENVIRONMENT RESEARCH

***Мета.** Надати характеристику інфраструктурної складової формування стратегії розвитку ринку туристичних послуг України і визначення напрямів її оптимізації.*

***Методи.** Дослідження базується на комплексному аналізі складових інфраструктури туристичної галузі України. Використано діалектичний метод наукового пізнання, а також комплекс загальнонаукових методів гносеології: теоретичного узагальнення, графічного та історичного групування, методи статистичного і математичного аналізу.*

***Результати.** Досліджено інфраструктуру розміщення туристів та культурно-розважальну туристичну інфраструктуру. Результати дослідження дозволяють дійти висновку про скорочення закладів та відвідувачів практично за всіма об'єктами. Це пов'язано з кризовими явищами у державі, проведенням АТО та відсутністю достовірних даних з території АР Крим та частини Донецької та Луганської областей. Запропоновано розробити та впровадити конкурентоспроможну стратегію розвитку ринку туристичних послуг, одним із напрямків якої повинно стати запровадження програми розбудови аутентичних туристичних дестинацій, яка ґрунтуватиметься на специфічних туристичних можливостях міст України.*

***Ключові слова:** туристична інфраструктура, туризм, ринок туристичних послуг, стратегія розвитку.*

Постановка проблеми. Формування конкурентоспроможної стратегії розвитку ринку туристичних послуг України потребує ґрунтовної діагностики усіх складових інфраструктури туристичної галузі, особливе місце серед яких займають складові явної туристичної інфраструктури, а саме: засоби розміщення, харчування туристів, транспорт, культурно-розважальні заклади.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. З огляду на значний ресурсний потенціал, вагомий вплив на супутні галузі та соціально-економічний розвиток в цілому, дослідження інфраструктурних засад функціонування туристичної галузі України викликає підвищений інтерес з боку вітчизняних дослідників. К. Кривега [1], В. Кошарний [2], О. Музиченко-Козловська [3] розглядаються підходи до вивчення сутності та складових інфраструктури туристичного бізнесу в Україні, про-

понують концептуальні засади її стратегічного розвитку. М. Орлова [4] розглядає інфраструктуру туризму в контексті міжгалузевому комплексу індустрії туризму, у складі якого відокремлює чотири блоки: транспортну інфраструктуру; організації, задіяні у здійсненні туристичних формальностей; організації, що здійснюють організаційно-правове та кадрово-наукове забезпечення туризму; підприємства, що займаються виробництвом та реалізацією товарів туристичного попиту. А. Жупаненко [5], аналізуючи складові інфраструктури рекреаційно-туристичної сфери, виділяє загальну і туристичну інфраструктуру, або явну та неявну. «Явна» інфраструктура рекреаційно-туристичної сфери включає сегменти, діяльність яких спрямована на організацію подорожувань, харчування, розміщення та транспортування. «Неявна» інфраструктура включає внутрірегіональний транспорт, сферу торгівлі, сегмент агропромислового комплексу, природоохоронну, культурно-освітню, лікувально-оздоровчу, видовищну, виробничо-побутову сфери. В. Дружинина, О. Залунина [6] надають оцінку стану туристичної інфраструктури за результатами аналізу основних показників ринку туризму, а саме: «надані послуги закладами готельного та ресторанного господарства, обсяг туристичного потоку, обсяг капітальних інвестицій на тимчасове розміщення й організацію харчування» [6, с. 37]. Разом з тим, відсутні новітні комплексні дослідження сучасного стану інфраструктури туристичного ринку України, що зумовлює актуальність та своєчасність теми дослідження.

Мета статті. Мета статті – надати характеристику інфраструктурної складової формування стратегії розвитку ринку туристичних послуг України і визначення напрямів її оптимізації.

Виклад основного матеріалу дослідження. Значущою складовою туристичної інфраструктури є заклади розміщення туристів, а саме: готелі та аналогічні заклади розміщення, санаторії та пансіонати з лікуванням, будинки і пансіонати відпочинку, санаторії-профілакторії, бази та інші заклади відпочинку. За даними державної служби статистики України кількість підприємств готельного типу за період 2005–2010 рр. збільшилась на 40,5% (табл. 1).

Таблиця 1 – Динаміка кількість підприємств готельного типу (2005–2010 рр.) та готелів та аналогічних засобів розміщення (2011–2015 рр.)

	2005	2006	2007	2008	2009	2010	Темп росту до 2005	2011	2012	2013	2014	2015	Темп росту до 2011
Кількість підприємств готельного типу	232	269	420	595	684	731	40,5	н/д					-
Кількість готелів та аналогічних засобів розміщення	н/д						-	162	144	582	644	478	- 21,63

Джерело: складено автором на основі [7]

У 2011 р. було внесено зміни до методології складання статистики туризму, у зв'язку з цим статистична інформація щодо показника «Кількість підприємств готельного типу» було замінено на показник «Кількість готелів та аналогічних засобів

розміщування». Так, з 2011 до 2015 рр. кількість готелів та аналогічних засобів розміщування зменшилась на 21,63, що було викликано, в першу чергу, відсутністю даних у 2014–2015 рр. з тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим, м. Севастополя та частини зони проведення антитерористичної операції.

У структурі санаторно-курортних та оздоровчих закладів України традиційно лідируючі позиції займають бази та інші заклади відпочинку. Так, у 2015 р. їх кількість перевищила кількість санаторіїв та пансіонатів з лікування, які посідають друге місце на 352,7 % (рис. 1).

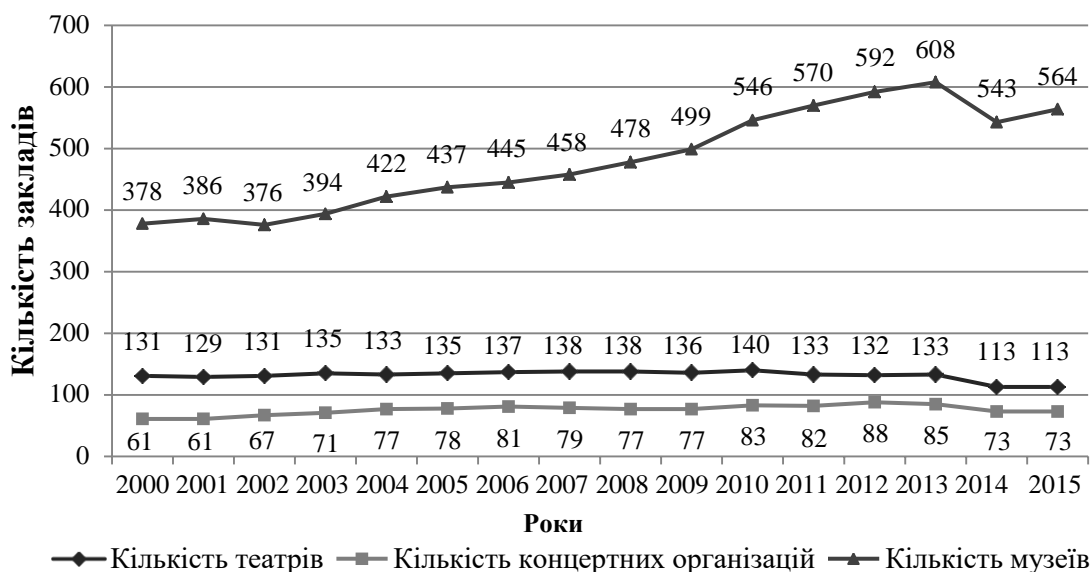

Рисунок 1. Динаміка кількості санаторно-курортних та оздоровчих закладів України, 2000–2015 рр.

Джерело: складено автором на основі [7]

Загальною визначальною тенденцією розвитку сектору санаторно-курортних та оздоровчих закладів України стало різке скорочення їх кількості. Так, кількість санаторіїв та пансіонатів з лікуванням зменшилась на 43,7%, санаторіїв-профілакторіїв – на 79,04%, будинків і пансіонатів відпочинку – на 71,2%, баз та інших закладів відпочинку – на 30,3%. Особливо різке скорочення зафіксовано у 2014–2015 рр., що пов'язано з відсутністю вірогідних даних по зазначених вище областях. У зв'язку з цим, доцільним буде проаналізувати тенденцію, яка склалась до 2014 р. У 2013 р. в порівнянні з 2000 р. кількість санаторіїв та пансіонатів з лікуванням зменшилась на 72 одиниці, що склало 13,1%, кількість санаторіїв-профілакторіїв – на 212 одиниць (56,2%), кількість баз та інших закладів відпочинку – на 94 одиниці (4,6%), позитивний результат зафіксовано щодо кількості будинків і пансіонатів відпочинку – їх кількість за аналізований період зростає на 5 одиниць (1,8%).

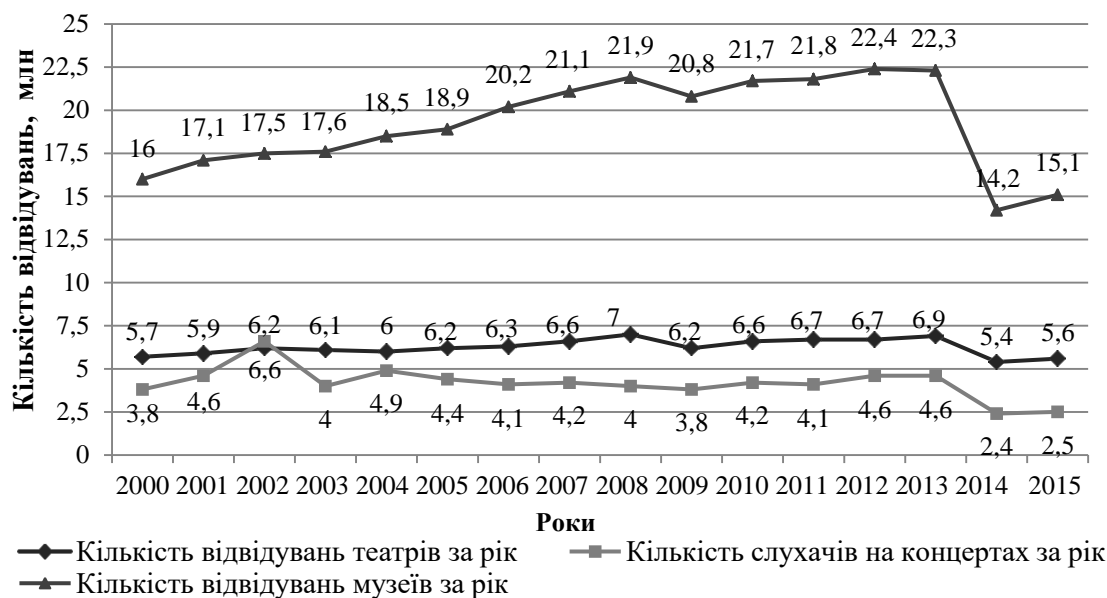
Вагомою складовою інфраструктури туризму є культурно-розважальна складова, а саме: кількість театрів, концертних організацій, музеїв, клубних закладів, демонстраторів фільмів, бібліотек тощо. З 2000 по 2015 рр. значно збільшилась кількість музеїв – зростання склало 49,2%, кількість концертних організацій – 19,6%, разом з тим, кількість театрів зменшилась на 13,74%. Досліджуючи цей показник по відношенню до 2013 р., можна дійти висновку про наявність стійкої позитивної тенденції – зазначені заклади збільшили свою кількість з 2000 р. на 60,8%, 39,3% та 1,5% відповідно (рис.2).

Рисунок 2. Динаміка кількості культурно-розважальних закладів України, 2000–2015 рр.

Джерело: складено автором на основі [7]

Суттєва від’ємна тенденція прослідковується з відвідуванням культурно-розважальних закладів України. Стрімке скорочення кількості відвідувань припало на 2014 р. Так, кількість відвідувань музеїв відносно 2013 р. скоротилась на 36,3%, відвідувань театрів – на 21,7%, слухачів на концертах – на 47,8%. Це пов’язано, в першу чергу, з кризовими явищами у державі, проведенням АТО та відсутністю достовірних даних з території АР Крим та частини Донецької та Луганської областей (рис. 3).

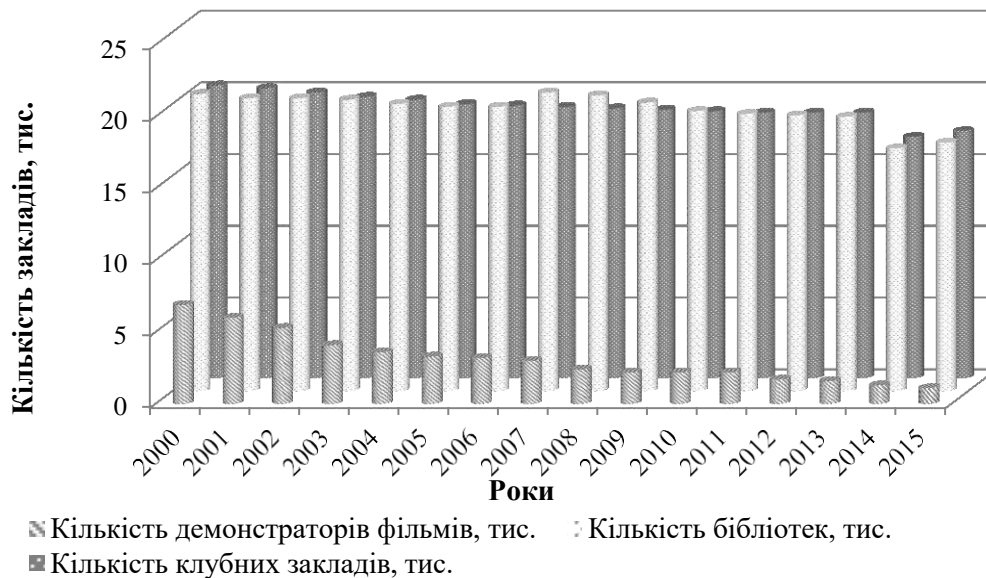
Рисунок 3. Динаміка кількості відвідувань культурно-розважальних закладів України, 2000–2015 рр.

Джерело: складено автором на основі [7]

На відміну від негативної тенденції 2014 р., 2015 р. позначився стриманим зростанням активності відвідувачів – на 6,3% (відвідування музеїв), 3,7% (відвідування театрів) та 4,1% (відвідування концертних організацій). Разом з тим, активність від-

відувачів у 2015 р. не дозволила досягти рівня 2000 р. Скорочення за період 2000–2015 рр. на відвідування музеїв, театрів та концертних організацій становило 5,6%, 1,7% та 34,2% відповідно.

Аналогічна негативна тенденція позначилась на кількості демонстраторів фільмів, кількості клубних закладів та бібліотек. У порівнянні з базисним 2000 р. їх кількість зменшилась на 84%, 15,6%, 16,4% відповідно (рис. 4).

Рисунок 4. Динаміка кількості культурно-розважальних закладів України, 2000–2015 рр.

Джерело: складено автором на основі [7]

Зменшення кількості демонстраторів фільмів не вплинуло на активність відвідувань цих закладів. Так, кількість глядачів на сеансах за рік у 2015 р. склала 11 млн осіб, що на 83,3% більше ніж у 2000 р. Місткість клубних закладів у 2015 р. у порівнянні з 2000 р. зменшилась на 1,1 млн осіб – 20,3%. Бібліотечний фонд скоротився на 22,44% – 77 млн примірників.

Вирішення негативних тенденцій розвитку туристичної інфраструктури можливо за рахунок розробки та впровадження конкурентоспроможної стратегії розвитку ринку туристичних послуг, яка буде відповідати сучасним кризовим явищам та викликам. Одним з компонентів стратегії повинно стати запровадження програми розбудови аутентичних туристичних дестинацій, яка ґрунтуватиметься на специфічних туристичних можливостях міст України. Очікувані результати від впровадження програми:

- розбудова туристичної та супутньої інфраструктури міст України;
- відновлення занедбаних туристичних об’єктів – замків, фортець, палаців;
- включення до туристичної індустрії нетрадиційних для туризму в Україні міст – промислових регіонів тощо;
- збільшення частки туристичних надходжень до ВВП, та надходжень від туристичної діяльності до бюджетів усіх рівнів;
- підвищення зайнятості населення;
- підвищення інтересу громадян до культурної спадщини, історії та сучасності рідного краю, держави;
- підвищення обізнаності населення щодо туристичних пам’яток України;
- підвищення туристичного іміджу держави на міжнародній арені;

–розбудова сучасних видів туризму (сільський, зелений, індустріальний тощо).

Висновки. Дослідження інфраструктури розміщення туристів та культурно-розважальної туристичної інфраструктури дозволяє дійти висновку про скорочення закладів та відвідувачів практично за всіма об'єктами. В останніх два роки це пов'язано з кризовими явищами у державі, проведенням АТО та відсутністю достовірних даних із території АР Крим та частини Донецької та Луганської областей.

Разом з тим, зважаючи на суттєвий туристичний потенціал держави, здатний істотно вплинути на її конкурентоспроможність та добробут населення, пропонується розробити та впровадити конкурентоспроможну стратегію розвитку ринку туристичних послуг, одним з напрямків якої повинно стати запровадження програми розбудови аутентичних туристичних дестинацій, яка ґрунтуватиметься на специфічних туристичних можливостях міст України.

Список літератури / References

1. Кривега К.В. Туристична інфраструктура: поняття та складові / К.В. Кривега // Гуманітарний вісник Запорізької державної інженерної академії. – 2005. – Вип. 21. – С. 118–124.
Kryveha, K.V. (2005) *Turystychna infrastruktura: poniattia ta skladovi* [Tourist infrastructure: the concept and components], *Gumanitarniy visnik Zaporizhkoï derzhavnoi inzhenernoi akademii* [Humanities Bulletin of Zaporizhzhhe State Engineering Academy], no. 21, pp. 118–124.
2. Кошарний В.О. Загальна характеристика поняття «туристична інфраструктура» / В.О. Кошарний // Молодий вчений. – 2016. – № 4(31). – С. 96–99.
Kosharnyi, V.O. (2016) *Zahalna kharakterystyka poniattia 'turystychna infrastruktura'* [General description of concept of 'tourism infrastructure'], *Molodyi vchenyi* [Young Scientist], no. 4(31), pp. 96–99.
3. Музиченко-Козловська О.В. Розвиток туристичної інфраструктури – визначальний чинник туристичної привабливості території / О.В. Музиченко-Козловська // Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Менеджмент та підприємництво в Україні : етапи становлення і проблеми розвитку. – 2011. – № 714. – С. 229–237.
Muzychenko-Kozlovska, O.V. (2011) *Rozvytok turystychnoi infrastruktury – vyznachalnyy chynnyk turystychnoi pryvablyvosti terytorii* [The development of tourist infrastructure is the key factor of territory tourist attractiveness], *Visnyk Natsionalnoho universytetu 'Lvivska politekhnika'* [Visnyk of Lviv Polytechnic National University], no. 714, pp. 229–237.
4. Орлова, М. Л. Функціональні складові інфраструктури туризму України [Текст] / М. Л. Орлова // Геополітика и геодинамика регионов. – 2014. – № 2. – Т. 10. – С. 685–692.
Orlova, M.L. (2014). *Funktsionalni skladovi infrastruktury turizmu Ukrainy* [Functional elements of tourism infrastructure of Ukraine], *Heopolytyka y heodynamyka rehyonov* [Geopolitics and Ecogeodynamics of regions], no. 2, pp. 685–692.
5. Жупаненко А.В. Дослідження поліфункціональних сегментів неявної інфраструктури рекреаційно-туристичної сфери національного господарства / А.В. Жупаненко // ТАПІ. – 2015. – №1/7 (21). – С. 18–22.
Zhupanenko, A.V. (2015). *Doslidzhennia polifunktsionalnykh segmentiv neiavnoi infrastruktury rekreatsiino-turystychnoi sfery natsionalnoho hospodarstva* [Investigation of polyfunctional segments of non-obvious infrastructure of recreation and tourism sphere in national economy], *Tekhnolohichniy audyt ta rezervy vyrobnytstva* [Technological audit and production reserves], no. 1/7 (21), pp. 18–22.
6. Дружинина В.В., Залунина О.М. Оцінка стану туристичної інфраструктури з урахуван-

- ням особливостей розвитку регіону / В.В. Дружинина, О.М. Залунина // Науковий вісник Херсонського державного університету. – 2015. – Вип. 10(2). – С. 37–41.
- Druzhynina, V.V., Zalunina, O.M. (2015). *Otsinka stanu turystychnoi infrastruktury z urakhuvanniam osoblyvostei rozvytku rehionu* [Evaluation of tourism infrastructure taking into account features of regional development], *Naukovyi visnyk Khersonskoho derzhavnoho universytetu* [Scientific journal of Kherson State University], no. 10(2), pp. 37–41.
7. Державна служба статистики України [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <http://www.ukrstat.gov.ua>
- State statistics service of Ukraine 2015. Available at: <http://www.ukrstat.gov.ua> (Accessed 1 June 2016).

Дата надходження рукопису 18.04.2016 р.

Objective. *The objective of the article is to characterize the infrastructure component of the Ukrainian tourism market development strategy and to specify the directions of its optimization.*

Methods. *Research is based on a comprehensive analysis of the Ukraine tourism industry infrastructure components. The dialectical method of scientific cognition is used. The research is also based on the scientific methods of epistemology: theoretical generalization, analysis and synthesis, induction and deduction, forecasting, graphing techniques, statistical and mathematical analysis.*

Results. *Tourist accommodation infrastructure, cultural and entertainment tourism infrastructure are investigated. Results of the study allow to make the conclusion as for the reduction of institutions and visitors in almost all infrastructures. This is connected with the crisis phenomena in the state, the lack of reliable data on the areas of Crimea and Donetsk and Luhansk regions. The author proposes to develop and implement a competitive strategy of the tourist market development. One of the directions of the strategy should be the introduction of the authentic tourist destinations program, which will be based on specific tourism opportunities of Ukraine cities.*

Key words: *tourism infrastructure, tourism, tourism market development strategy.*

Цель: *дать характеристику инфраструктурной составляющей формирования стратегии развития рынка туристических услуг Украины и определить направления ее оптимизации.*

Методы. *Исследование базируется на комплексном анализе составляющих инфраструктуры туристической отрасли Украины. Используются диалектический метод научного познания, а также комплекс общенаучных методов гносеологии: теоретического обобщения, графической и исторической группировки, методы статистического и математического анализа.*

Результаты. *Исследовано инфраструктуру размещения туристов и культурно-развлекательную туристическую инфраструктуру. Результаты исследования позволяют сделать вывод о сокращении заведений и посетителей практически по всем объектам инфраструктуры. Это связано с кризисными явлениями в государстве, проведением АТО и отсутствием достоверных данных по территориям АР Крым и части Донецкой и Луганской областей. Предложено разработать и внедрить конкурентоспособную стратегию развития рынка туристических услуг, одним из направлений которой должно стать внедрение программы развития аутентичных туристических дестинаций, которая будет основываться на специфических туристических возможностях городов Украины.*

Ключевые слова: *туристическая инфраструктура, туризм, рынок туристических услуг, стратегия развития.*